

1. melléklet a 114/2013. (IV. 16.) Korm. rendelethez

**Javaslat a
„Óbecse, a Ferencz-csatorna régi zsilipje”
[települési/tájegységi/megyei/külhoni magyarság] értéktárba történő felvételéhez**

Készítette:

...Kocsis Dávid és Opauszki Péter (név)

...Kocsis Dávid Opauszki Péter

(aláírás)

..... (település, dátum)

(P. H.)

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve:
Dél-alföldi Teleházak Regionális Közhasznú Egyesülete

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: Kocsis Dávid és Opauszki Péter

Levelezési cím: 6724 Szeged, Pacsirta utca 3/b

Telefonszám: +36-20/215-8880

E-mail cím: dtertf@gmail.com

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése

Óbecse, a Ferencz-csatorna régi zsilipje

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

agrár- és élelmiszergazdaság egészség és életmód épített környezet

ipari és műszaki megoldások kulturális örökség sport

természeti környezet turizmus és vendéglátás

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

települési tájegységi megyei külhoni magyarság

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

A Duna–Tisza–Duna-csatorna (másként Ferenc-csatorna, szerbül Канал Дунав-Тиса-Дунав / Kanal Dunav-Tisa-Dunav)

Szerbiában a Dél-bácskai körzetben a Duna és Tisza között folyik és a Tisza között folyik. A csatorna ténylegesen Magyarországon kezdődik Bajánál, majd Szerbiába átfordulva Bezdán, Zombor, Sztapár, Verbász, majd Szenttamáson keresztül Bácsföldvár előtt kettégazik, és Óbecsénél csatlakozik a Tiszába.

Története

Létrejöttét a mocsarak lecsapolásának szükségessége, és a 18. századi hiányzó közlekedési utak megteremtési igényének köszönheti. A létrehozott csatornának nagy tranzit jelentősége is volt, mert az addigi dunai hajózási útvonalat 227 km-rel rövidítette meg. (Az egykori feljegyzések szerint a lassú lóvontatást, a rossz, időnként elöntött területeken való áthaladást 20 nappal csökkentette.)

A Bácsföldvár és Monostorszeg közötti munkálatok 1793-ban kezdődtek Kiss József és Kiss Gábor tervei alapján és felügyeletük mellett. 1802-ben adták át a forgalomnak.

Az egykori Ferenc József öntözőcsatorna Újvidéknél A csatorna megépülte után a hajózási társaság a csatorna menti földek bérletéből – a 25 év szabadalmi idő alatt[1] – 20 millió akkori forint tiszta hasznot húzott, ami megvilágítja a csatorna közgazdasági jelentőségét. A koncesszió lejártával a Ferenc-csatornát – 15 évi alkudozás után – a kincstár vette át. Dunai torkolatnál a folyammeder megváltozott, ezért 1854-ben egy új zsilipet építettek Bezdánnál. Ezután Türr István alakított részvénytársaságot a felújítására. Az újjáépítéséhez a magyar állam 8 036 000 koronával járult hozzá. A csatorna víz betáplálásának javítására Bajától – Bezdánig egy 46 km hosszú a Dunával párhuzamos, de kisebb esésű tápláló és hajózó csatornát létesítettek.

A Társaság üzletkörének az öntözéssel való a bővítése miatt, Sztapártól -Újvidékig 1871 és 1875 között megépítette a Ferenc József-öntözőcsatornát (Mali kanal). Mivel egy új átvágás következtében a Ferenc-csatorna tiszai torkolata holt kanyarulatba került, a csatorna alsó torkolatát áthelyezték Óbecsére.

A csatornák megépítésével 150.000 hektár területet szabadítottak fel a mocsarak a lápok alól, és ezáltal váltak jó minőségű termőföldekké. Vizét nemcsak hajózásra és közlekedésre, hanem egyéb gazdasági tevékenységekhez (például kenderáztatás) szükséges vízkivétellel is hasznosították.

A kettős kamarazsilip 16 méter széles, a felfüggesztett tolókapukkal. A Ferenc József-csatornán 4 darab, a tápcsatornán 2 darab kamarazsilip van. A vízmélység 1,7 és 2,0 méter között váltakozott. A Ferenc-csatornán 650 tonnás, a Ferenc József-csatornán csak 300 tonnás hajók közlekedhettek. Az éves forgalom 350.000 tonna körül volt. Ma ez a vasútra illetve a közutakra terelődött át. Így tranzit jellegét a csatornarendszer elvesztette. A Ferenc-csatorna megépítése a Magyar Királyság egyedüli mesterséges csatorna építkezése volt.

A Tisza szabályozása miatt azonban módosítani kellett az útírányt, így ma a csatorna Óbecsénél torkollik a Tiszába.

Eredeti felirat a zsilipen
A zsilipek építését 1899-ben fejezték be. Megépítésével 223 km-rel rövidült a hajóút Szeged és Pest között. Teljes hossza 123 km.

A Türr István zsilip. A vízlépcső Hainz Albertnek, a csatorna műszaki igazgatójának tervei alapján készült 1895-1899 között. A tervek elkészítésében és megvalósításában Türr István is részt vett. A zsiliprekeszek elektromos meghajtásúak. A működtetéshez szükséges villamos energiát a zsilip mellett felépített vízerőmű szolgáltatja. Felavatására a későbbi elbeszélések

szerint Japánból is érkezett küldöttség. A maga korában a legmodernebb zsilipek egyikének számított a világon.

Érdekességek

A MIÉP-nek Jugoszlávia felbomlásához ill. a délszláv háborúhoz kapcsolódó (semmilyen hivatalos fórumon el nem fogadott, és a hivatalos magyar külpolitika által fel nem vállalt) 1999 júniusi határrevíziós javaslata körülbelül a Ferenc-csatorna vonalát követte.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

Jelentősége a Vajdaság szempontjából és szűkebb környezete alapján is nagy, de magyar történelmi jelentősége is fontos. A zsilipek építését 1899-ben fejezték be. Megépítésével 258 km-rel rövidült a hajóút Szeged és Pest között. Teljes hossza 123 km. A csatorna által lecsapolt vizenyős területek és mocsarak helyén az ország legjobban termő szántóföldjei alakultak ki. Ma a zsilip nem működik helyét korszerűbb vette át. Ipari műemlék a jövő nemzedéke számára.

Felvételét az értéktárba javasoljuk.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

www.tiszai.ertekek.hu

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

<http://muemlekem.hu/hatareset/Turr-Istvan-zsilip-Obecse-1248>

III.

MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja

2. A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek

3. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat